

EVANGELIA BALTA, *Peuple et Production. Pour une interprétation des sources ottomanes*, İstanbul 1999, 281 sayfa. *Analecta Isisiana* XLI. [A.VI/656].

Problèmes et Approches de l'Histoire Ottomane. Un itinéraire scientifique de Kayseri à Eğriboz, İstanbul 1997, 325 sayfa. *Analecta Isisiana* XXVIII. [A.VI/690].

Günümüz araştırmacıları arasında seçkin bir yeri bulunan sayın E. Balta, çok verimli çalışmalarını şimdi iki cild içinde toplamıştır. Böylece ulaşılması güç bazı süreli yayınlarda çıkmış makaleleri bir bütün halinde ilim âlemine sunulmaktadır.

Araştırmacı büyük ölçüde Karamanlıca eserler (yunan harfleri ile yazılı türkçe) hakkında yaptığı değerli bibliografyası ile tanınmıştır. Bu konu üzerindeki kanaatlerimi bir başka yazıya erteleyerek, şimdi elimizde bulunan kitaplar üzerinde durmak istedim. Yunanca gibi öğrenilmesi zor bir dilde yazılıp, sonra modern Avrupa dillerine tercüme edilen araştırmaları, hâkim olduğu Osmanlı kaynakları sayesinde, yararlı ürünler yaratmaktadır. Bunları sırası ile birlikte belirlemede yarar bulunmaktadır:

Yukarıda ilk konu edilen kitabında sekiz tane makalesini toplamıştır. İlk dört araştırma Sisam, Patmos ve Eğriboz adaları üzerindedir: "Açıl Susam açıl" s.11-59", "Recensements ottomans de Patmos (XVe-XVIIe s.)" s.61-73, "Karystia de l'Eubée (XV-XVIIe siècles)" s.75-146 (bunun s.130-146 arası harita ve fotokopiler içerir) ve Mustafa Oğuz ile birlikte "Le Kanunnâme du Sandjac d'Eğriboz (milieu du XVIe siècle)" s.147-177. Bütün bu adalar, uzun zaman Osmanlı egemenliği altında kaldı ise de mahalli ortodoks mezhebi de hiç eksik olmadığı hatta bazı devirlerde Avrupa kökenli yabancıların da bulunmasından dolayı yer ve özel adların okunması (onomastik ve toponomastik) sorun yaratmakta ve ele alanları zorluklara itmekteydi. Şimdi ise sayın araştırmacının katkıları sayesinde bu müşkülün büyük bir kısmını aşmış ve hatta adalar ile ilgili neşriyattan da haberimiz bulunmaktadır. Müellif de yayınladıktan sonra konusu ile ilgili yayın çıkmış ise, ek olarak (addendum) diye son tarafa not koymuştur. Bu adalar arasında en şanslı olanlar Sisam ile Eğriboz'dur zira tarım ürünleri bakımından son derece zengin olup, denizcilerin hasretle baktıkları yerlerdi. Sisam ve Patmos adaları Anadolu topraklarına da yakın oldukları için, ayrı bir şansa sahiptir. Zaten araştırmacının kullandığı malzeme ve ayrıca yapılan araştırmaların çokluğu da hemen dikkati çekiyor. Ulaşmamıza hiç bir şekilde imkan bulunmayan bu araştırmaları özgün başlık yerine çağdaş bir Avrupa diline de aktarması, gerçekten isabetli bir tutumdur. Eğriboz vilâyeti kanunnâmesinin çeviri yazısı ve hazırlanan bir dizin de esas metne ulaşmakta zorluk çekenlere bir klavuzdur. Beşinci araştırması Aynaroz Manastırı gibi, müstesna örnek bir mahallin tedkikini içerir: "Landed property of the Monasteries on the Athos peninsula and its taxation in 1764" (s.179-207), arındakıbu makale, manastır yönetimleri ile Osmanlı yöneticileri arasındaki ilişki için örnek teşkil ediyor. En gözde dinsel merkezler bir sayılan Aynaroz [Hagio Oros/Kutsal Dağ] ve içindeki manastırların ne gibi zengin malzeme içerdiği yakın gibi geçmişte düzenlenen sergi vesilesi ve bu anda yayınlanan katalogta belirtilmiş, araştırmacı da katmıştır (s.180 dibinde bulunan notlar). Araştırmacı üzerine düşeni yerine getirip seçkin bir belgeyi tarihsel gelişme içinde ve bu arada rahiplerin kullanımı için hazırlanan bir belge ile birlikte (aslî

dil olan yunancada) veriyor. Bu çalışmayı ileri götürecektir ve buradaki Türk belgelerinin bir *regesta*'sının yapılmasının gerektiğini ortaya koyması da yeterlidir.

Edirne'deki yunan cemaati ile Türkiye'de tütün üretimi ile uğraşan yunanlıların incelendiği araştırmalar (sırası ile s.209-245 ve s.247-257) insan ve toprak kültürleri üzerinde duruyor. Edirne son devirlerde uğradığı talihsizlikler sonucu büyük bir bunalıma düşmekle beraber, basılı ve basılı olmayan belgeler sayesinde çok incelenen bir merkezimizdir. Buradaki gayri müslim cemaatlerin zaman içinde yarattıkları ürünleri araştırmacı çok iyi kullanmakta ve bir geçiş dönemine aydınlık getirmektedir. Osmanlı varlığı da ihmal edilmeden, kaynakların verileri içinde belirli bir düzen içinde sunulmuştur. Tütün ürünü ise, iki taraf ekicilerinin belirli bir dönem karşılaştırdıkları zorlukları aydınlığa kavuşturuyor. Bu ürünün Orta Doğu'da tanınmasından sonra yarattığı etki üzerinde uzun zamandan beri durulmakta ve uluslararası toplantılar bile düzenlenmektedir. Günümüzde de bu ürün için yapılan girişimlerin tarihi evresini hazırlayan başarılı bir şekilde ortaya koyarken, başlıca yararlandığı kayıtlar kendi ülkesindeki olup, şimdi araştırmacılara büyük bir kolaylık sağlıyor.

Son makalesi, ihtisas alanındaki bir çalışmadır: 'Periodisati on et typologie de la productios des livres Karamanlis' s.259-281. En kapsamlı ve şanslı bir makaledir, çünkü muhtelif dergilerde ve bu arada Türkiye'de de yayınlandı [*Müteferrika* dergisinde]. Her ne kadar kanaatlerimi bir başka yazıma ertelemek için ibare kullandım ise de, sayın araştırmacı basım aşamasında bile haberdar olduğu yayınları bir ek (addendum) olarak çalışmasına katmıştır. Çünkü bu konu çok çekici olup, her bir araştırmacıyı kendisine râm eder Bu araştırması ve haber verdiği yayınlar, eserler hakkında aruk kuru isim değil fakat içerikleri ile birlikte, kitapların ne kadar kıymetli oldukları ve basılı metinlerin bir belirli evrede insanları nasıl etki altında bıraktığına da delil teşkil ediyor. Araştırmacı yaptığı sınıflandırmalar ve içeriklerinin değeri ile, bu alanda daha ne kadar yapılması gerekli sağlam malzeme bulunduğundan okurları haberdar etmektedir.

Araştırmacının ikinci sırada zikrettiğim eseri, üç anabölüm içinde oniki tane araştırmasını bir araya getirmektedir. Esas ihtisas alanlarını içeren bu çalışmalarda Ege Adalarının yeri özellikle ayrılmıştır. İlk kısım hakkında belirttiğim satırları burada da tekrar edebilirim. Zira ulaşılmaz imkânsız yayınlar burada da mebzul miktarda vardır. Bununla da yetinmeyip eklerini de katması, daha ne kadar kaynak bulunduğunu da ispat eder. Bu kitapta konu edilen adalar: Eğriboz, Santorin adaları olup, zengin bir yöre olan Serez ile Osmanlı devrindeki ekmek üretimi üzerinde çalışmada şimdiki Yunanistan'ı içerir. Bu araştırmalardan iki tanesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından yayınlanan *Tarih Araştırmaları Dergisi* sayfalarında neşredilme şansı bulmuştu [sayı 26 ve 27]. Her ne kadar sınırlı sayıda basılan ve satılan bir süreli yayın ise de, şimdi elimizdeki kitap içinde bulunduğu için bu şanssızlığı gidermiştir (Eğriboz ve Ekmek üzerine olanlar). Santorin adası için kaleme aldığı iki araştırma, küçük fakat faal bu yörenin belirli tarih ve çağlarının (XVI ve XVII.yy.lar) belirlemekte yararlıdır.

İkinci kısımda ele alınan iki makale, Karamanlıca ve onun etkinliği üzerine-dir: 'Areti' [fazilet] adlı bir dergi için hazırlanan bu yazı (s.201-244 arası) daha önce tanınmış araştırma dergisinde (Türklük Araştırmaları) çıkmış ise de şimdi tamamlayıcı bir başka makale ile (s.245-256 arası) ile birlikte bir bütün teşkil ediyor. İçeriklerin ne kadar önemli olduğunu ve bu arada basımın etkilerini de belirtmede bir yarar görmektedir. Matbaanın geliştiği önemli merkezlerden biri olan Venedik şehri, özellikle Aldo Manuzio ve ailesi tarafından bastırılan kitapların da yarattığı kültür, siyasi, edebiyat, güzel sanatlar etkileri de şimdi bu kitap içinde belirtilen satırlarda kendisini göstermektedir.

Kitabın üçüncü bölümü, özel bir başlık altında, araştırmacı ve tarihçilere kazandırılan malzeme üzerinedir: "Yunanistandaki Osmanlı arşivleri" (s.259-275 ve buna yapılan ekler (addendum) gene de yeterli değildir. Zaten araştırmacının ne kadar kapsamlı bir çalışma içinde bulunduğunu gösterir ve bu sıralarda yayımlanan bir kitap içindeki yayınlar da boyutun ne kadar geniş çaplı olduğuna delildir (*Tarihde Güney-Doğu Avrupa: Balkanolojinin dünü, bugünü ve sorunları*, Ankara 1999.içinde: Nicolaos Oikonomides, "The mediaeval archives of Mounth Athos as a source for Balkan history" s. 109-115 ve Elizabeth A. Zachariadou "Greek monastic archives as a source of ottoman history" s.137-141). Araştırmacı üzerine düşeni yapıp Türk vesikaları içeren şehirlerin listesini ve daha önce araştırmacılar (çoğunluğu da Yunanlı) tarafından kaleme alınan eserleri de zikretmekte ve bu arada kendisinin de geliştirdiği çalışmaları haber vermektedir. Bunu tamamlayan satırlar Orta Anadolu (tarihi adı ile Kapadokya)'dan yapılan mübadele sonrası oluşan belgelerin özelliklerin incelenmesidir (s. 281-294).

Eser için bir de dizin hazırlanmış, böylece araştırmacıların çalışmaları kolaylaştırılmıştır.

Kitaba konulan altbaşlık da araştırmacının ilgi alanının coğrafyasını belirtmek bakımından anlamlıdır. Kayseri ile Eğriboz arasında çizilen bu hat için artık yeterli bulmayıp, çapının genişletilmesini ve ayrıca derinliğin de artırılmasını beklemek hakkımızdır. Böyle düzenli bir derleme koleksiyonunu yaratan araştırmacı, Karamanlıca çalışmaları yanında hem kendisinin hem de ülkesinin tarih araştırmaları bakımından ne kadar velüt bir çalışma içinde bulunduğunu gösteriyor. Uzun zamandan beri yapmak istemediğim tanıtma yazısı yazma kararımın vazgeçirten bu dizi, iki ülke araştırmacılarının bir kollaborasyon içinde bulunulması durumunda ne kadar yararlı eserler yaratabileceğini ispat etmesi açısından da değerlidir.

Bu çalışmaları ile yetinmeyip topladığı zengin malzemeyi ilim âlemine sunmasını beklediğimiz sayın Evangelia Balta'nın, müjdelediği girişimlerini bitirmesini de beklerken sabırsızlık göstermekteyiz.

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

